

■ Μάχες και Ναυμαχίες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως

Ἡ Ναυμαχία τῆς Ἐρεσσοῦ *

† 27 Μαΐου 1821

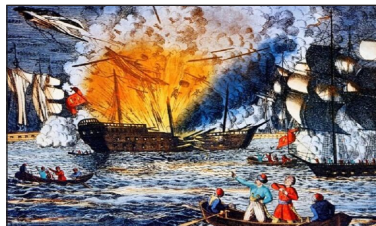
Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ναυτικά κατορθώματα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, πὸν συνετέλεσε ἀποφασιστικὰ στὴν κυριαρχία τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου στὸ Αἰγαῖο

Στις 23 Μαΐου τοῦ 1821, ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀποτελούμενος ἀπὸ 57 πλοῖα, ἀπέπλευσε ἀπὸ τὰ Ψαρά καὶ τέθηκε πρὸς ἀναζήτησι τοῦ τουρκικοῦ στόλου, γιὰ τὸν ὁποῖον ὑπῆρχαν πληροφορίες, ὅτι ἀπὸ μέρα σὲ μέρα ἀναμενόταν ἡ ἔξοδος τοῦ ἀπὸ τὰ Στενά.

Τὴν ἐπομένη, οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι εἰδοποιήθηκαν ὅτι ἐθεάθησαν τρία πλοῖα προερχόμενα ἀπὸ τὰ Στενά. Τὰ δύο ἀπὸ αὐτὰ ἦταν μπρίκια καὶ τὸ τρίτο, ἀρκετὰ μεγαλύτερο, ἀκολουθοῦσε σὲ ἀπόστασι.

Ἀμέσως ἐστάλησαν πλοῖα πρὸς συνάντησι τῶν δύο μπρικιών. Ἦταν ἐμπορικὰ μὲ ρωσικὴ σημαία καὶ κατευθύνονταν πρὸς τὴν Εὐρώπη. Οἱ πλοίαρχοί τους ἔδωσαν τὴν πληροφορία στοὺς Ἕλληνες, ὅτι τὸ πλοῖο πὸν τοὺς ἀκολουθοῦσε ἦταν πολεμικὸ δίκροτο χωρὶς σημαία.

Οἱ Ἕλληνες πλοίαρχοι συμπέραναν ὅτι ἦταν ἐχθρικὸ καὶ ἀποτελοῦσε τὴν προφυλακὴ τοῦ τουρκικοῦ στόλου (ἀναφέρεται μὲ τὸ ὄνομα «Μανσουριγιά» ἢ «Φερμάν Ντεϊνεμέζ»). Τὸ πῆραν στὸ κατόπι, ἀλλὰ ἐνῶ ἐκεῖνο ἔπλεε στὸ στενὸ τῆς Χίου, ἄλλαξε ξαφνικὰ διεύθυνσι καὶ στράφηκε πρὸς τὶς δυτικὰς ἀκτὲς τῆς Λέσβου καὶ συγκεκριμένα πρὸς τὸ λιμάνι τῆς Ἐρεσσοῦ.

Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα τὸ παρακολουθοῦσαν ἀπὸ ἀπόστασι, καθὼς τὸ μέγεθος καὶ ὁ ὄπλισμός του δὲν ἐπέτρεπαν τὴν προσέγγισή του. Ἐν τούτοις, τὸ πλοῖο τοῦ ὑδραίου Γιάννη Ζάκκα ἄρχισε νὰ βάλει κατὰ τοῦ δίκροτου. Δέχθηκε, ὅμως, σφοδρὰ πυρὰ ἀπὸ τὰ κανόνια τοῦ τουρκικοῦ πολεμικοῦ καὶ γρήγορα ἀναγκάσθηκε νὰ ὀπισθοχωρήσει, μὲ ἀπώλειες τρεῖς νεκροῦς καὶ ἓναν τραυματία.

Τὸ δίκροτο στὴν συνέχεια προσορμίστηκε στὸ λιμάνι τῆς Ἐρεσοῦ καὶ ἀποβίβασε ἀπόσπασμα στὴν ξηρὰ. Ὡς ἀποστολὴ εἶχε νὰ ἐνισχύσει μὲ πολεμοφόδια καὶ ἄνδρες τὶς φρουρὰς στὰ νησιὰ κατὰ μῆκος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐφερε 74 πυροβόλα καὶ ἰσχυρὴ στρατιωτικὴ δύναμη, ἀποτελούμενη ἀπὸ 1.000 καὶ πλέον ἄνδρες. Τὸ ἑλληνικὸ ναυτικὸ ἀποτόλμησε καὶ δευτέρη ἐπίθεση μὲ τὴν γολέτα τοῦ Τομπάζη, ἀλλὰ τὰ φοβερὰ πυρὰ του ἀνάγκασαν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ ἐγχείρημα.

* * *

Τότε φάνηκε ἡ ἀδυναμία τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ. Ὁλόκληρος στόλος ἀπὸ 57 πλοῖα δὲν μποροῦσε νὰ τὰ βγάλει πέρα μὲ ἓνα δίκροτο, ἀπὸ τὰ πολλὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου...

Στὴν βραδινὴ σύσκεψη τῶν ναυάρχων γιὰ τὸ τί μέλλει γενέσθαι ἐπικράτησε ἡ ἀποψη τοῦ ναυάρχου τῶν Ψαρῶν Νικολῆ Ἀποστόλη, ὅτι θὰ πρέπει νὰ γίνῃ ἡ χρῆση πυρπολικοῦ καὶ ἀνέφερε, ὅτι ὁ συμπολίτης του, πλοιοκτῆτης Γεώργιος Καλαφάτης εἶχε ἀναλάβει νὰ διασκευάσει ἓνα ἐλαττωματικὸ πλοῖο του σὲ πυρπολικό. Οἱ Ψαριανοὶ εἶχαν γνώση ἀπὸ πυρπολικά, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶχαν ὑπηρετήσει στὸ ρωσικὸ ναυτικὸ πού τὰ χρησιμοποιοῦσε εὐρῶς.

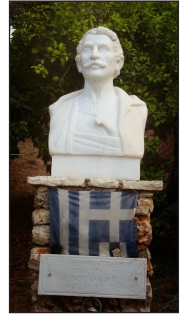
Ἐτσι, ἀποφασίστηκε νὰ στείλουν δύο πλοῖα στὰ Ψαρὰ γιὰ νὰ φέρουν τὸ πυρπολικὸ τοῦ Καλαφάτη. Ἀλλὰ, ἐν τῷ μεταξύ, ἄρχισε νὰ πνέει νότιος ἄνεμος καὶ οἱ ναῦαρχοι φοβήθηκαν, ὅτι θὰ καθυστεροῦσε ἡ ἄφιξη τοῦ πυρπολικοῦ τοῦ Καλαφάτη. Καὶ δὲν ὑπῆρχε καιρὸς γιὰ χάσιμο, δεδομένου ὅτι τὸ ἐχθρικὸ δίκροτο θὰ μποροῦσε νὰ ἀποπλεύσει ἀνενόχλητο καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος νὰ κάνει τὴν ἐμφάνισή του στὸ Αἶγαῖο.

Καὶ ἐνῶ οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων ἦταν ἀναποφασιστοὶ περὶ τοῦ πρακτέου, παρουσιάστηκε ἐνώπιόν τους ἓνας ἀξιωματικὸς τοῦ Ἀποστόλη, ὁ ὁποῖος

ισχυρίστηκε ότι μπορεί να κατασκευάσει ταχύτατα ένα πυρπολικό. **Ό**νομαζόταν **Ιωάννης Δημουλίτσας**, αλλά όλοι τον ἤξεραν με τὸ παρατσούκλι **Πατατοῦκος**.

Ό Πατατοῦκος ζοῦσε πολλά χρόνια στὰ Ψαρά, ἀλλὰ ἡ καταγωγή του ἦταν ἀπὸ τὴν Πάργα. **Δ**ούλευε στὰ καράβια τοῦ **Αποστόλη** καὶ κατὰ τὴν διάρκεια ἑνὸς ταξιδιοῦ του στὴν **Τουλὸν** τῆς **Γαλλίας**, ὅπου βρισκόταν ὁ ναύσταθμος τοῦ γαλλικοῦ στόλου, συνδέθηκε φιλικὰ μεῖς ἕνα **Μαλτέζο μηχανικό**, ὀνόματι **Ρίτσι**, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔμαθε τὴν τέχνη τοῦ πυρπολικοῦ.

**Ιωάννης
Δημουλίτσας
ἢ Πατατοῦκος.**

Ό Ὑδραῖος πλοίαρχος **Χατζηθεοδόσης** προσέφερε τὸ πλοῖο του πρὸς μετατροπὴ καὶ ὁ **Πατατούκος** ρίχτηκε στὴν δουλειά. **Τ**ις πρώτες πρωινὲς ὥρες τῆς 25ης **Μαΐου** τὸ πυρπολικὸ ἦταν ἔτοιμο πρὸς χρῆση. **Ό** πλοίαρχος **Ιωάννης Θεοχάρης** ἀπὸ τὴν Ὑδρα ἀνέλαβε νὰ τὸ ὀδηγήσει πάνω στὸ τουρκικὸ δίκροτο, προτοῦ ξημερώσει. **Η** καταδρομικὴ ἐπιχείρηση, ἡ πρώτη τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ μεῖς ἔμπρηστικὸ σκάφος, ἀπέτυχε. **Τ**ὸ πυρπολικὸ δὲν κατορθώθηκε νὰ προσκολληθεῖ ἀμέσως στὰ πλευρὰ τοῦ πλοίου καὶ ἡ ἀνάφλεξή του καθυστέρησε, μεῖς ἀποτέλεσμα τὸ πλήρωμα τοῦ δικρότου νὰ τὸ ἀπομακρύνει. **Ό** **Θεοχάρης** καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ ἐπέμεναν νὰ τὸ προσκολλήσουν, ἐνῶ δέχονταν καταγισμό πυρῶν, τόσο ἀπὸ τὸ πλοῖο, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ξηρά. **Τ**ὸ πυρπολικὸ συνέχισε νὰ ἀναφλέγεται καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας οἱ ἡρωϊκοὶ καταδρομεῖς πυρπολητὲς διασώθηκαν.

* * *

Η ἀπογοήτευση ἦταν μεγάλη στὸ ἑλληνικὸ στρατόπεδο ἀπὸ τὴν ἀποτυχία, ἐνῶ τὰ ἀντίθετα συναισθήματα ἐπικράτησαν στοὺς **Τούρκους**. **Οἱ Ἕλληνες** ναύαρχοι δὲν ἐγκατέλειψαν τὴν ἰδέα τῆς χρησιμοποίησης πυρπολικῶν, οὔτε ὁ **Πατατοῦκος** ἀπογοητεύτηκε. **Α**ναζητοῦσαν, ὅμως, ἕνα πρόσωπο, κατάλληλο νὰ φέρει σὲ πέρας τὴν ἐπιχείρηση.

Τὴν ἴδια νύχτα παρουσιάστηκε ἐνώπιόν τους ὁ ἔμπειρος ψαριανὸς πλοίαρχος **Δημήτριος Παπανικολῆς**, ἐξάδελφος τοῦ **Νικολῆ Αποστόλη**, καὶ τοὺς διαμήνυσε ὅτι μπορεί νὰ φέρει εἰς πέρας τὴν ἀποστολή, ἀρκεῖ νὰ διαλέξει ὁ ἴδιος τοὺς ἄνδρες πού θὰ τὸν συνοδεύσουν καὶ ἡ ἐπιχείρηση νὰ γίνεῖ μεῖς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. **Ό** **Τομπάζης**, ἀναγνωρίζοντας τὴν ἀποφασιστικότητά του καὶ μὴ ἔχοντας ἄλλη ἐπιλογή, συμφώνησε.

Δημήτριος Παπανικολής (1790-1855).

Ο Παπανικολής άρχισε άμέσως τήν στρατολόγηση τών άνδρων του και ό Πατατούκος τήν μετασκευή ενός μικροϋ πλοιαρίου σέ πυρπολικό. **Τ**ώρα είχε περισσότερο χρόνο νά τó τελειοποιήσει, καθώς ό άνεμος πού φυσούσε στήν περιοχή ήταν νότιος, έμποδίζοντας τήν έναρξη τής έπιχείρησης. **Γ**ιά τόν ίδιο λόγο, τó τουρκικό δίκροτο παρέμενε άγκυροβολημένο στό λιμάνι τής Έρεσσού.

* * *

Τό πρωϊ τής 27ης Μαΐου ό καιρός ήταν εϋνοϊκός για τήν έπιχείρηση. **Ο** νοτιās είχε κοπάσει και φυσούσε ένας έλαφρός μπάτης. **Ο** Παπανικολής ήταν άποφασισμένος νά πραγματοποιήσει τó τολμηρό έγχείρημα μέ τó φως τής ήμέρας, όπως είχε ύποσχεθει στους Έλληνες ναυάρχους. **Οί** 21 συμπολεμιστές του θά ήταν οί εξής: Ίωάννης Θεοφιλόπουλος (τιμονιέρης), Δ. Πλημμές, Δ. Καμπούρης, Δ. Κασσέτας, Κ. Σταματάρας, Γ. Γιαννάρας, Μ. Διασάκης, Γ. Κονδήςλος, Ι. Χατζηζαχαριάς, Γ. Κομνηνός, Κ. Ζεύλης, Ν. Ντεληγιάννης, Ι. Χατζημανιάτης, Ν. Χωριάτης, Α. Πιπίνος, Ι. Γεωργίου, Π. Βρουλιώτης, Γ. Παργιανός, Ίβάν Αφανάσα ή Ίωάννης Αθανασίου (άπό τήν Ρωσία), Φ. Λελές, Β. Κεφαλλην.

Τά έλληνικά πλοια άρχισαν νά βάλουν μέ τά κανόνια τους έναντίον του τουρκικού πλοίου χωρίς έπιτυχία, άφου ήταν εκτός του βεληνεκοϋς τους. **Ο** σκοπός τους ήταν νά περισπαστεί ή προσοχή του πληρώματος του δικρότου και νά σχηματισθει καπνός πάνω στήν έπιφάνεια τής θάλασσας, ώστε τó πυρπολικό του Παπανικολή νά εκμεταλλευτεί τόν κρότο τών πυροβόλων και τήν καπνιά και νά διολισθήσει άθέατο πρós τó έχθρικό πλοιο.

Στις 8:30 π.μ. τής 27ης Μαΐου 1821, άντι για ένα ξεκίνησαν δύο πυρπολικά. **Τ**ήν τελευταία στιγμή, τó σχέδιο άλλαξε και προστέθηκε στήν έπιχείρηση τó πυρπολικό του Γεωργίου Καλαφάτη, πού είχε άφιχθει άπό τά Ψαρά. **Ο** Παπανικολής θά διήύθυνε τó πυρπολικό του πρós τήν πρώρα του δικρότου και ό Καλαφάτης πρós τó μέσο του πλευροϋ του. **Κ**άθε ένα πυρπολικό συνοδευόταν και άπό μια βάρκα διαφυγής.

Ο Παπανικολής πλεύρισε μέ έπιτυχία τó πυρπολικό του κάτω άπό τήν ύψηλή πρώρα του έχθρικού πλοίου, όχι όμως και ό Καλαφάτης, του όποιου τó περιπολικό παρουσίαζε

πολλές ατέλειες. **Ε**ν τῷ μεταξύ, τὰ δύο πυρπολικὰ εἶχαν γίνει ἀντιληπτὰ ἀπὸ τὸ τουρκικὸ πλοῖο καὶ πολλοὶ ναῦτες του προσπαθοῦσαν νὰ τὰ ἀπομακρύνουν, προτοῦ ἀναφλεγοῦν. **Ο** Παπανικολῆς ἔβαλε μπουρλότο στὸ πυρπολικό του καὶ ἀμέσως οἱ φλόγες ποὺ ξεπετάχθηκαν, ἄρχισαν νὰ γλείφουν τὸ ξύλινο δίκροτο. **Ο** Καλαφάτης ἔκανε μιὰ νέα προσπάθεια νὰ πλευρίσει μὲ τὸ πυρπολικό του τὸ τουρκικὸ δίκροτο, ἀλλὰ καὶ πάλι ἀπέτυχε. **Τ**ότε, ἀναγκάστηκε νὰ ἀποχωρήσει ὀριστικὰ ἀπὸ τὴν καταδρομικὴ ἐπιχείρηση.

Στὴν πρῶρα τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου ἡ μάχη εἶχε ἀνάψει γιὰ τὰ καλά. **Ο**ἱ ναῦτες του προσπαθοῦσαν νὰ ἀπωθήσουν τὸ φλεγόμενο πυρπολικό γιὰ νὰ μὴν ἐπεκταθεῖ ἡ φωτιά καὶ ἄλλοι πυροβολοῦσαν τοὺς Ἑλληνες πυρπολητές. **Μ**ιὰ τρίτη ὀμάδα κατέβαλε ἀπέλπιδες προσπάθειες νὰ σβῆσει τὴν φωτιά στὸ πλοῖο, ρίχνοντας νερὸ μὲ κουβᾶδες. **Α**πὸ τὴν πλευρὰ τους, οἱ 21 γενναῖοι τοῦ Παπανικολῆ, ὑπὸ τὰ καταιγιστικὰ πυρὰ τῶν Τούρκων, συνέχιζαν τὴν προσπάθειά τους νὰ δέσουν τὸ φλεγόμενο πυρπολικό στὸ τουρκικὸ σκάφος καὶ νὰ προκαλέσουν τὴν ὀλικὴ καταστροφή του. **Τ**ὴν τελευταία στιγμή καὶ ἐνῶ εἶχαν ὀλοκληρώσει τὴν ἀποστολή τους, ὁ Παπανικολῆς καὶ οἱ σύντροφοί του πήδησαν ἀπὸ τὸ πυρπολικὸ στὴν βάρκα διαφυγῆς καὶ ἐπέστρεψαν στὴν βάση τους σῶοι καὶ ἀβλαβεῖς.

Στὸ τουρκικὸ πλοῖο ἐπικρατοῦσαν ἀπερίγραπτες σκηνές πανικοῦ. **Η** φωτιά ἐπεκτεινόταν διαρκῶς καὶ ἐπικρατοῦσε ἡ λογικὴ τοῦ «ὁ σώζων ἑαυτὸν σωθήτω». **Ε**νας ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ προσπάθησε νὰ διαφύγει στὴν ξηρὰ ἦταν ὁ κυβερνήτης του, καπετὰν Ἀρναούτ. **Τ**ὸν πρόλαβε ἕνας ὀργισμένος ἀξιωματικός του καὶ τὸν τραυμάτισε μὲ μαχαίρι στὸ λαιμό. **Ο**μως, πολλοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ ναῦτες εἶτε πνίγηκαν πέφτοντας στὴ θάλασσα, εἶτε κᾶηκαν πάνω στὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου. **Η** καταστροφὴ τοῦ πλοίου ὀλοκληρώθηκε μὲ τὴν ἔκρηξη τῆς πυριταδαποθήκης, ποὺ προκάλεσε μεγάλο ἀριθμὸ θυμάτων.

Η τραγωδία τοῦ τουρκικοῦ δίκροτου κράτησε γύρω στὰ 35 λεπτά. **Τ**όσο χρειάστηκε γιὰ νὰ μεταβληθεῖ τὸ ἐπιβλητικὸ πλοῖο σὲ τέφρα

Ἡ Πυρπόληση τουρκικοῦ δίκροτου ἀπὸ τὸν Δημήτρη Παπανικολῆ.

Ἡ πυρπόληση τοῦ τουρκικοῦ δικρότου στήν Ἐρεσσό. Πίνακας τοῦ Κωνσταντίνου Βολανάκη.

καὶ ἐρείπια. Ἀνεξακρίβωτος παραμένει ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων. Κάποιες πηγές κάνουν λόγο γιὰ μόνον ὀκτῶ διασωθέντες ἀπὸ τὰ χίλια καὶ πλέον μέλη τοῦ πληρώματός του (Δ. Κόκκινος: «Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση»).

* * *

Ἡ πυρπόληση τοῦ τουρκικοῦ δικρότου στήν Ἐρεσσό ὑπῆρξε τὸ πρῶτο μεγάλο ναυτικὸ κατόρθωμα τοῦ '21. Ἦταν μάλιστα ἡ πρώτη φορὰ πού οἱ Ἕλληνες ἐπαναστάτες χρησιμοποίησαν πυρπολικό. Στὴν αἴσια ἔκβαση τοῦ ἐγχειρήματος, καθοριστικὴ ἦταν ἡ συμβολὴ δύο ἀνδρῶν, τοῦ ναυμάχου Δημητρίου Παπανικολῆ (1790-1855) καὶ τοῦ ξεχασμένου σήμερα ναυπηγοῦ Ἰωάννη Δημολίτσα (ἀπέθανε τὸν Μάρτιο τοῦ 1823). Ὁ Πατατοῦκος τελειοποίησε τὸ πυρπολικό, τὸ ὁποῖο χρησιμοποιήθηκε καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῆς Ἐπανάστασης, μὲ ἐξαιρέτα σχεδὸν πάντα ἀποτελέσματα.

*Τῶν ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος ἡμῶν
εὐκλεῶς ἀγωνισαμένων
ἐν τοῖς ἱεροῖς τοῦ Ἔθνους ἡμῶν ἀγῶσι,
καὶ ἐν τῇ Ναυμαχίᾳ τῆς Ἐρεσσοῦ,
Αἰωνία ἡ μνήμη!*

(*) Πηγή: <https://www.sansimera.gr/articles/625> • Ἐπιμέλ. ἡμετ.